

STADSARCHEOLOGIE GENT

Drongen, Bourgoyen- Ossemeersen, Valkenhuisbos

Eindverslag – Behoud in situ en werfbegeleiding

Projectcode 2016F104 ID111

14 augustus 2020

Colofon

Stad Gent

Departement Stedelijke Ontwikkeling - De Zwarte Doos - Stadsarcheologie Gent

Publicatiedatum

14 augustus 2020

Contact

Gunter Stoops

gunter.stoops@stad.gent

Tel. 09 266 57 73

<https://stad.gent/cultuur-sport-vrije-tijd/cultuur/erfgoed/stadsarcheologie/recent-archeologisch-onderzoek-gent>

Postadres

Stad Gent – Stadsarcheologie Gent

Stadhuis, Botermarkt 1, 9000 Gent

Bezoekadres

Dulle-Grietlaan 12, 9050 Gentbrugge

Tel. 09 066 57 60

Inhoud

1. Samenvatting	4
2. Beschrijvend gedeelte	5
2.1. Administratieve gegevens	5
2.2. Onderzoeksopdracht	6
2.3. Werkwijze en strategie	8
2.3.1. Rooien van de bomen (augustus 2019).	8
2.3.2. Het frezen van de stronken (juli 2020)	10
2.3.3. Bovengronds frezen juli 2020	11
2.3.4. Infrezen van haksel in de bodem (juli 2020)	13
2.3.5. Conclusie rooi en freeswerken	16
2.4. Archeologische veldprospectie	16
3. Assessmentrapport	18
4. Bijlagen	19
4.1. Bibliografie	19
4.2. Fotolijst	19

1. Samenvatting

De locatie waarover deze nota gaat bevindt zich in het westen van het beschermd landschap Bourgoyen-Ossemeersen en ten oosten van de Ringvaart¹. Het betreft het zuidelijke deel van een “donk” te midden van een lager gelegen landschap. De totale oppervlakte van de betreffende percelen bedraagt ca. 7,27 ha. Op ongeveer 4,88 ha hiervan werd in de jaren 1960 bos aangeplant, overwegend naaldhout (ca. 3.50 ha) en in het natte deel een populierenbestand (ca. 1,38 ha).

Dit Valkenhuisbos bevond zich op een donk in het midden van het meersgebied Bourgoyen-Ossemeersen. Om terug naar het open middeleeuwse cultuurlandschap te gaan zouden de bomen, een bosaanplant uit 1965 gekapt worden. De aanplant bestond uit naaldhout en lorken. Deze handelingen zijn verankerd in het beheersplan. Het merendeel van het terrein zal weiland worden en de noordwestelijke zone akkerland. Deze werken beperken zich tot de toplaag en hebben niet de intentie het archeologisch bodempatrimonium te beroeren. De voorgestelde maatregelen golden dan ook een behoud in situ en gebruik makend van de unieke gelegenheid een veldprospectie.

In augustus 2019 werd het bos gerooid, stronken en takken (tot 7 cm diameter) bleven liggen. In juli 2020 werden de resten bovengronds gefreesd en op de locatie van de akker licht ingefreesd. De naaldenlaag en het takkenhaksel waren zo dik dat na het infrezen een dikke weliswaar licht zandige A0-horizont ontstond, met vooral veel organisch materiaal. Ook na een regenbui waren enkel houtsnippers te zien. De in het Programma van Maatregelen voorziene prospectie was zinloos.

Samengevat kan men stellen dat de werken archeologisch opgevolgd werden maar er uiteindelijk geen archeologische registraties gebeurd zijn.

¹ Voor de historische achtergrond van deze zone en zijn archeologisch potentieel verwijzen we graag naar:

- Vooronderzoek_Gent_Drongen-Valkenhuisbos : <https://loket.onroerendergoed.be/archeologie/notas/archeologienotas/111>
- de beheersplannen: <https://plannen.onroerendergoed.be/plannen/28>
- de beschermingsbesluiten: <https://inventaris.onroerendergoed.be/aanduidingsobjecten/14863>

2. Beschrijvend gedeelte

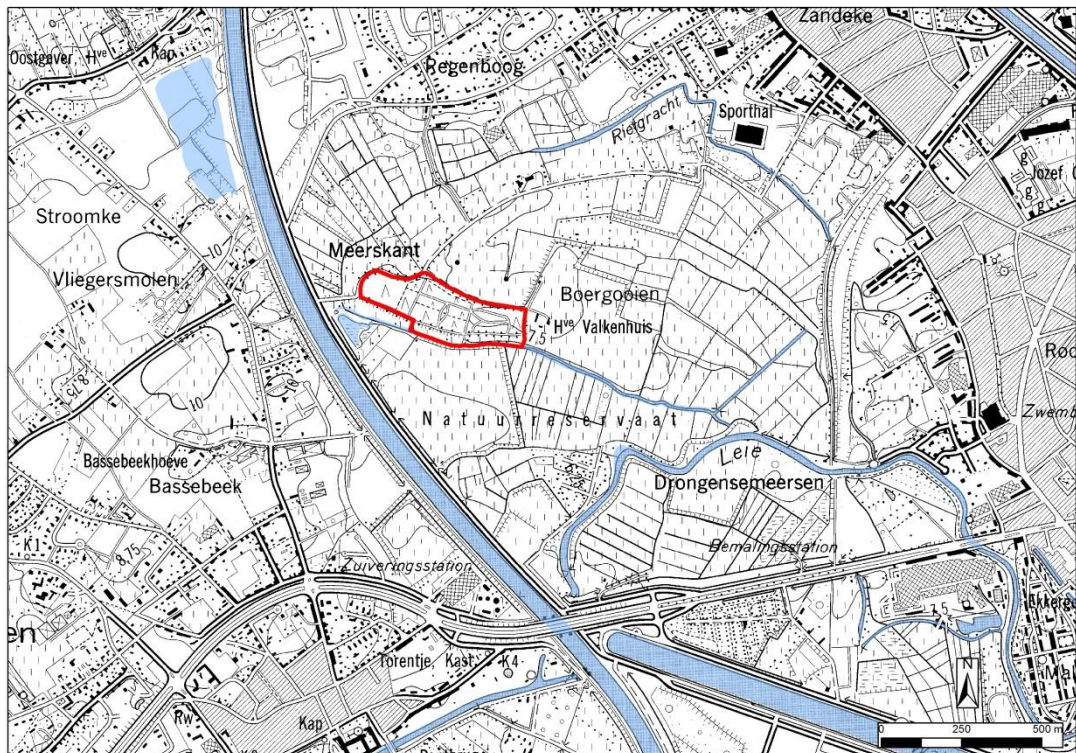
2.1. Administratieve gegevens

ID toelating	https://id.erfgoed.net/archeologie/archeologienotas/111
Projectcode	2016F104
Locatie	Oost-Vlaanderen, Drogen, Bourgoyen-Ossemeersen, Valkenhuisbos
Kadaster	Afd. 28, Sectie B, nrs 18A, 136A, 134B, 137A, 138 (deel)
Bescherming	Cultuurhistorisch landschap sinds 13/09/2016 Opvolger van KB 24/03/1978 en 11/08/1978
Coördinaten	xMin,yMin: 100610,194879 xMax,yMax: 101081,195019
Erkende archeoloog	Gunter Stoops, OE/ERK/2015/00013
Uitgevoerde onderzoeksmethoden	Vooronderzoek – bureauonderzoek en werfopvolging GEEN prospectie
Begin- en einddatum veldwerk	Augustus 2019 – Juli 2020
Betrokken actoren	Gunter Stoops (erkend archeoloog), Daphné Veraart (erkend archeoloog), Peter Steurbaut (plannen en kaarten) allen Stad Gent
Betrokken specialisten	Bart De Muynk (beheerder Bourgoyen-Ossemeersen) Stad Gent

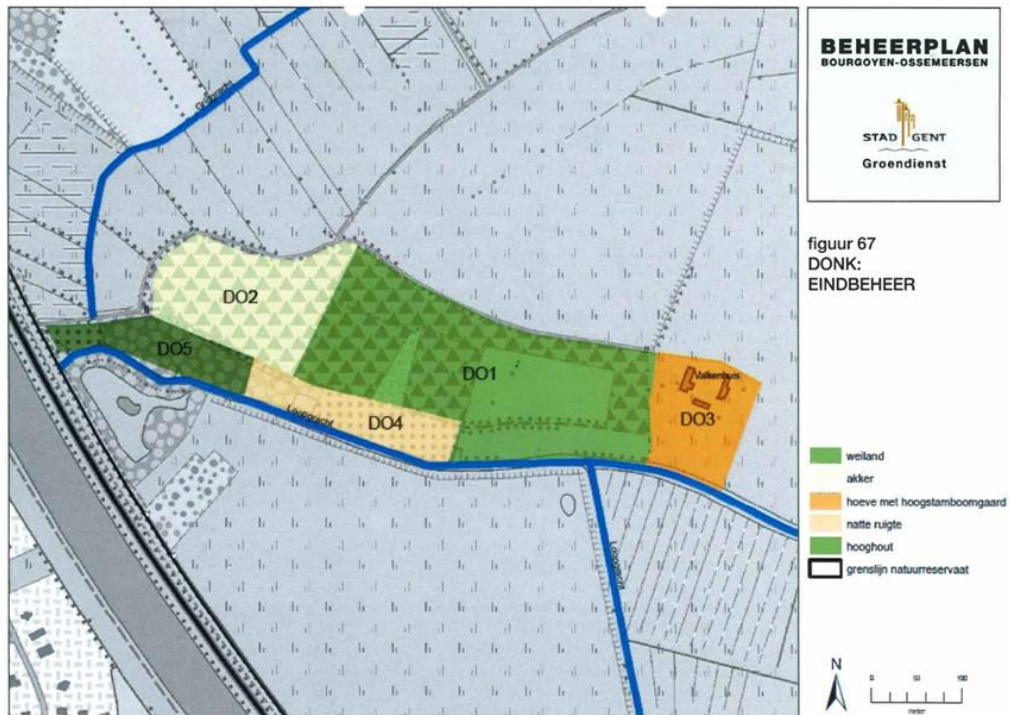
2.2. Onderzoeksopdracht

Op de projectzone stond er naalldhout en populier, een aanplant uit 1965. Deze bomen waren ondertussen groot en konden bij felle wind omwaaien. Zo'n windval betekent schade aan eventueel aanwezig archeologisch patrimonium. De aanplanten fijnsparren en lorken waren zomer 2019 al grotendeels dood door toedoen van de letterzetter (*Ips typographus*). De nieuwe functie en het gebruik van de percelen was vastgelegd in het beheersplan. Dit zorgt in de toekomst voor een stabiele bestemming. Deze bestemming is niet van destructieve aard voor het archeologisch bodempatrimonium. Een archeologisch vooronderzoek met ingreep in de bodem was niet aangewezen daar dit onnodig destructief zou zijn en bovendien bemoeilijkt werd door de aanwezigheid van bos op de terreinen, geen optimale omstandigheden.

- **Behoud in situ** zou nagestreefd worden en in de verschillende fases van de realisatie behartigd worden. Doel is geen diepe ingrepen te doen en de non-destructie te garanderen. In het Programma van Maatregelen werden de randvoorwaarden vastgelegd. Stadsarcheologie Gent ging bij elke fase ter plaatse kijken of het archeologisch erfgoed gevrijwaard werd.
- **Archeologische veldprospectie:** na de omvorming en voor het inzaaien zou men van deze unieke gelegenheid gebruik maken om het terrein te prospecteren en zo te proberen de archeologische potentie gedetailleerder in kaart te brengen.

Figuur 1: situering projectgebied op de Topografische kaart 1981 (NGI)

▼ **Figuur 2: eindbeheer van de zone.** *(Beheerplan Bourgoyen-Ossemeersen)*

De bomen in de zones D01, D02 en D04 (fig. 2) zouden gekapt worden en de zones zouden tot weiland, akker en natte ruigte omgevormd worden. Na kap werden de resterende stronken licht uitgefreesd en in zone D02 werd het hakselhout ook ca. 10 cm de bodem ingefreesd.

Onderzoeksvragen bij de verschillende acties:

- > Welke maatregelen moeten genomen worden om het archeologisch potentieel te vrijwaren?
- > Voldoen de in het Plan van Maatregelen opgenomen beperkingen of moet er bijgestuurd worden?

Onderzoeksvragen bij de archeologische prospectie (om redenen beargumenteerd in 2.4. niet uitgevoerd):

- > Levert een archeologische veldprospectie meer info over de menselijke aanwezigheid in het verleden op de donk nabij het Valkenhuis?
- > Welke periodes zijn er door de prospectievondsten vertegenwoordigd?
- > Kunnen er zones afgebakend worden waarin zich concentraties aftekenen?
- > Hoe kaderen de resultaten van dit onderzoek binnen onze kennis over het site?

2.3. Werkwijze en strategie

De bomen werden in augustus 2019 gekapt en het terrein werd verder inzaaiensklaar afgewerkt in juli 2020.

2.3.1. Rooien van de bomen (augustus 2019).

Het rooien van de bomen gebeurde met een harvester. Men is hierbij gestart met het rooien van de bomen aan de Valkenhuishoeve in westwaartse richting. Stadsarcheologie Gent volgde de werken op. De harvester neemt de sparren en lorken één voor één vast, zaagt, kantelt de bomen in horizontale stand, onttakt ze en zaagt de stam op maat. De stammen worden meteen geordend. Door deze harvester te gebruiken is er een minimum aan verplaatsingen. Dit gebeurt namelijk zoveel mogelijk met de werk-arm. De op maat gezaagde stukken worden via vaste routes afgevoerd en op een vrachtwagen geladen. Het was bovendien droog weer zodat er geen spoorvorming plaatsvond.

De stammetjes werden afgevoerd, maar het takkenmateriaal (alles tot diameter 7 à 8 cm) bleef liggen. Ook de stronken zijn in deze fase ongeroerd gelaten. Deze voorzichtige aanpak zorgde ervoor dat er geen impact was op het archeologisch bodempotentieel.

Deze werkzaamheden gebeurden voor zone D01, D02 en D04. Zone D03 is al aangelegd als fruitgaard en in zone D05 wordt niet ingegrepen.

Figuur 3: de harvester aan het werk (foto Stad Gent)

Figuur 4: het afvoeren van de stammetjes (foto Stad Gent)

Figuur 5: na het hakken, een dik pakket naalden en resthout blijft liggen (foto Stad Gent)

Archeologische vaststellingen: Op geen enkel moment kwam het archeologisch potentieel in gevaar tijdens deze acties.

2.3.2. Het frezen van de stronken (juli 2020)

De stronken in de zones D04 (pomulierenbestand langs de Loopgracht) werden individueel uitgefreesd. Dit gebeurde met een frees op een rupskraan voor de stronken net naast de Loopgracht en met een tractorfrees voor die op de droge stukken. De stronken werden maximaal tot 10 cm onder het maaiveld weggefreesd.

Figuur 5: lange-arm-frees, gebruikt voor de populierenstronken bij de Loopgracht (foto Stad Gent)

Figuur 7: traktorrees voor populierenstronken (foto Stad Gent)

Archeologische vaststellingen: Op geen enkel moment kwam het archeologisch potentieel in gevaar tijdens deze acties.

2.3.3. Bovengronds frezen juli 2020

Het hele terrein (vanaf de Valkenhuisweg tot aan de hoeve, D01 en D02) werd bovengronds gefreesd met een zware bosfrees. Deze verhakselde alle restanten van resthout van het rooien en de naaldhoutstronken. Het resultaat is een dikke laag houtsnippers op het maaiveld.

Figuur 8: bosfrees voor het bovengronds verhakselen van het resthout (foto Stad Gent)

Figuur 9: bosfrees voor het bovengronds verhakselen van het resthout (foto Stad Gent)

Figuur 10: het oppervlak na het passeren van de bosfrees (foto Stad Gent)

Archeologische vaststellingen: Op geen enkel moment kwam het archeologisch potentieel in gevaar tijdens deze acties.

2.3.4. Infrezen van haksel in de bodem (juli 2020)

Tenslotte werd D02, de toekomstige akker gefreesd waarbij het hakselhoud en de bovenste 10 cm van de bodem gemengd werden. Dit gebeurde met een frees achter een tractor die over het terrein heen en weer reed. De houtsnippers worden zo met het bovenste zand van de oude bodem gemengd en vormen een dikke humeuze laag.

Figuur 11: het verhakselde hout wordt op de akkerzone met de bovenlaag van de bodem gemengd (foto Stad Gent)

Figuur 12: het oppervlak na het passeren van de frees (foto Stad Gent)

Figuur 13: het oppervlak van de toekomstige akker, klaar voor het inzaaien (foto Stad Gent)

Archeologische vaststellingen: Op geen enkel moment kwam het archeologisch potentieel in gevaar tijdens deze acties.

2.3.5. Conclusie rooi en freeswerken

Bij de rooi en freeswerken werd steeds gewerkt op een archeologievriendelijke manier. Het inzetten van machines die met een minimum aan verplaatsingen de bomen konden rooien zorgde voor weinig tot geen spoorvorming. De bomen werden na afzagen bovengronds gekanteld, dwz, ze konden niet omvallen met stronk en al, en ook de takken konden geen diepe inslagen vormen.

Ook het frezen gebeurde in droge weersomstandigheden met het geschikte materiaal. Zone D01 en D04 zijn afgedekt met een dikke laag houtsnippers. In zone D02 werden de houtsnippers licht (ca. 10 cm) in de bodem ingefreesd, waardoor een zandig snipperrijk pakket ontstaat.

Op geen enkel moment kwam het archeologisch potentieel in gevaar tijdens deze acties. Alle handelingen werden uitgevoerd met een maximaal effect naar behoud in situ van potentieel archeologisch erfgoed.

2.4. Archeologische veldprospectie

Tijdens de opvolging van het rooien en later ook het frezen werd al snel duidelijk dat een veldprospectie momenteel geen zin heeft. Een dikke laag hakselhout bedekt immers de zones D01 en D03. Bij D02, waar deze laag de bovenste 10 cm van de oude bodem ingefreesd werd is de zichtbaarheid al niet veel beter. Waarschijnlijk zullen de houtsnippers in de zandgrond relatief snel verteren. Doch, het proces zal trager gaan dan de nieuwe plantengroei. In de nabije toekomst heeft een archeologische veldprospectie geen zin.

Alhoewel in het Programma van Maatregelen een archeologische veldprospectie opgenomen was moet vastgesteld worden dat het restmateriaal van het rooien (naalden, verhakselde takken en stronken) dikker is dan aanvankelijk ingeschat. Dit zorgt voor een beschermende laag op het onderliggende patrimonium en maakt dat het infrezen van zone D02 weinig impact op de oude bodem kende. Er werd dus enerzijds weinig doorwoeld en anderzijds hindert het haksel ook het zicht op de bodem. Een archeologische veldprospectie zou hier geen tot weinig kennisvermeerdering brengen wat archeologie betreft. Er werd gezien deze vaststellingen dan ook afgezien van de archeologische veldprospectie.

Figuur 14: het oppervlak van D02, na frezen en de eerste regenval (foto Stad Gent)

3. Assessmentrapport

Er werden geen archeologische sporen of objecten gevonden of opgetekend. Er werden ook geen stalen genomen.

Doel was immers behoud in situ en de archeologische veldprospectie werd om redenen opgesomd in 2.4. niet uitgevoerd.

Dit archeologierapport geldt dus tevens als eindrapport.

Wel werden de verschillende fases van aanleg conform het beheersplan gedocumenteerd met foto's.

4. Bijlagen

4.1. Bibliografie

BAUWENS-LESENNE, M., *Oudheidkundige repertoria, Bibliografisch repertorium der oudheidkundige vondsten in Oost-Vlaanderen (vanaf de vroegste tijden tot de Noormannen)*, Brussel, 1962.

CENTRAAL ARCHEOLOGISCHE INVENTARIS (CAI) 2016 [online]
<http://geovlaanderen.gisvlaanderen.be/geo-vlaanderen/cai/>

DECAVELE, J., (red.), *Gent. Apologie van een rebelse stad*, Antwerpen, 1989.

DE LAET, S.J., THOEN, H. & BOURGEOIS, J., *De opgravingen te Destelbergen/Eenbeekeinde in het raam van de vroegste geschiedenis van de stad Gent. De voorgeschiedenis*, in: *Handelingen der Maatschappij voor Geschiedenis en Oudheidkunde*, Gent, 1985, p. 3-35.

DESITTERE, M., *Archeologische kroniek*, in: *Handelingen der Maatschappij voor Geschiedenis en Oudheidkunde*, Gent, 1973, p. 249-252.

GELAUDE, F., *Gent. Rivierduinen en dekzandruggen, (Erfgoedmemo, nr. 44)*, Gent, 2010.

DE MUYNCK, B. & DECLEER, M., *Stedelijk natuureservaat Bourgoyen-Ossemeersen*, (STAD GENT. Dienst leefmilieu en natuurontwikkeling) Gent, 2000. (Hierin vind je een uitgebreide bibliografie voor het hele gebied.)

STOOPS, G., *Drongen, Bourgoyen-Ossemeersen, Valkenhuisbos*, archeologienota projectnr 2016F104, ID111, Gent, 2016

SYS, C. & VANDENHOUT, H., *Verklarende tekst bij het kaartblad Gent 55 W, Bodemkaart van België*, Centrum voor bodemkartering, 1963.

VAN STRYDONCK, M. & DE MULDER, G., (red), *De Schelde, Verhaal van een Rivier*, Leuven, 2000.

4.2. Fotolijst

Nummer	Type	Datum	Opname
Figuur 1	Overzicht	19/08/2019	digitaal
Figuur 2	Overzicht	19/08/2019	digitaal
Figuur 3	Overzicht	19/08/2019	digitaal
Figuur 4	Overzicht	19/08/2019	digitaal
Figuur 5	Overzicht	23/06/2020	digitaal
Figuur 6	Overzicht	23/06/2020	digitaal

Figuur 7	Overzicht	23/06/2020	digitaal
Figuur 8	Overzicht	02/07/2020	digitaal
Figuur 9	Overzicht	09/07/2020	digitaal
Figuur 10	Overzicht	02/07/2020	digitaal
Figuur 11	Overzicht	16/07/2020	digitaal
Figuur 12	Overzicht	16/07/2020	digitaal
Figuur 13	Overzicht	10/08/2020	digitaal
Figuur 14	Overzicht	10/08/2020	digitaal